

Облікова картка дисертації

I. Загальні відомості

Державний обліковий номер: 0824U002950

Особливі позначки: відкрита

Дата реєстрації: 30-08-2024

Статус: Захищена

Реквізити наказу МОН / наказу закладу:

II. Відомості про здобувача

Власне Прізвище Ім'я По-батькові:

1. Кравець Юлія Олегівна

2. Yuliia O. Kravets

Кваліфікація:

Ідентифікатор ORCID ID: 0000-0003-1497-6269

Вид дисертації: доктор філософії

Аспірантура/Докторантура: так

Шифр наукової спеціальності: 053

Назва наукової спеціальності: Психологія

Галузь / галузі знань: соціальні та поведінкові науки

Освітньо-наукова програма зі спеціальності: Спеціальна психологія

Дата захисту: 05-09-2024

Спеціальність за освітою: Психологія

Місце роботи здобувача: Одеська спеціальна школа № 75 Одеської міської ради

Код за ЄДРПОУ: 25428331

Місцезнаходження: вул. Садова, 4, Одеса, 65037, Україна

Форма власності: Комунальна

Сфера управління:

Ідентифікатор ROR:

III. Відомості про організацію, де відбувся захист

Шифр спеціалізованої вченої ради (разової спеціалізованої вченої ради): 6509

Повне найменування юридичної особи: Інститут спеціальної педагогіки і психології імені Миколи Ярмаченка Національної академії педагогічних наук України

Код за ЄДРПОУ: 21560861

Місцезнаходження: вул. М. Берлінського, буд. 9, Київ, 04060, Україна

Форма власності: Державна

Сфера управління: Національна академія педагогічних наук України

Ідентифікатор ROR:

IV. Відомості про підприємство, установу, організацію, в якій було виконано дисертацію

Повне найменування юридичної особи: Інститут спеціальної педагогіки і психології імені Миколи Ярмаченка Національної академії педагогічних наук України

Код за ЄДРПОУ: 21560861

Місцезнаходження: вул. М. Берлінського, буд. 9, Київ, 04060, Україна

Форма власності: Державна

Сфера управління: Національна академія педагогічних наук України

Ідентифікатор ROR:

V. Відомості про дисертацію

Мова дисертації: Українська

Коди тематичних рубрик: 14.29.21

Тема дисертації:

1. Формування соціально-психологічної компетентності підлітків з порушеннями інтелектуального розвитку
2. Formation of Social-Psychological Competence of Teenagers with Intellectual Disabilities

Реферат:

1. У дисертації досліджується проблема формування соціально-психологічної компетентності підлітків з порушеннями інтелектуального розвитку. Теоретично обґрунтовано основні підходи до соціально-психологічної компетентності як особливого особистісного утворення, яке є важливою складовою в процесі взаємодії людей у суспільстві та в різних моделях людської діяльності. Соціально-психологічна компетентність полягає в умінні розуміти й ефективно взаємодіяти з іншими людьми та адаптуватися до різноманітних соціальних ситуацій. В своїй структурі соціально-психологічна компетентність містить специфічні знання, мислення, практичні уміння й навички, як репрезентанти особистісних проявів, що реалізуються в умінні побудови здорових та ефективних стосунків з іншими, вмінні спілкування, слухання, емпатії та розуміння потреб і почуттів інших, вирішувати конфлікти та досягати компромісу, здатності адаптуватися до різних соціальних середовищ та ситуацій (читати соціальні сигнали, розуміти культурні

відмінності, пристосовуватися до нових умов) тощо. На основі теоретичного узагальнення досліджень зарубіжних та вітчизняних вчених щодо структуризації соціально-психологічної компетентності, з'ясовано, що основний акцент вчені надають комунікативним компонентам, зокрема виділяють: граматичний (слова, які використовуються в процесі спілкування); соціолінгвістичний (правильність їх використання в процесі комунікації); дискурсивний (зв'язність і логічність мовлення); стратегічний (доречне використання комунікативних стратегій). Обгрунтовано, що підлітковий вік є періодом значних змін та адаптацій у соціальній сфері, що робить його особливо сензитивним для розвитку соціально-психологічної компетентності. Цей період є ключовим для формування особистості та готовності до життя в суспільстві, а саме його соціально-психологічних аспектів, які визначають спосіб взаємодії зі світом: саме в цей період виникає потреба в соціальних взаємодіях та відчутті приналежності до різних груп (розвиток соціально-психологічної компетентності дає змогу підліткам побудувати позитивні взаємини з однолітками та отримати підтримку від оточуючих); у цьому віці діти починають усвідомлювати свої соціальні ролі та виконувати їх у різних контекстах; формується самооцінка та відчуття власної гідності (розвиток соціально-психологічної компетентності дає змогу підліткам розуміти свої сильні сторони та навички й ефективно керувати своїми емоціями й взаєминами з іншими людьми) тощо. Виділено та обгрунтовано основні компетенції, які складають цілісний конструкт соціально-психологічної компетентності підлітків й дають змогу їм успішно взаємодіяти з оточуючим світом та досягати позитивних результатів у соціальних відносинах. Основні компетенції, що складають цей конструкт, включають соціальні, комунікативні та особистісні навички: соціальні – здатність встановлювати та підтримувати здорові відносини з іншими людьми, емпатія, уміння співчувати та розуміти почуття інших, вирішувати конфлікти та працювати в групі; комунікативні – уміння ефективно виражати свої думки та почуття, слухати інших, вибирати правильні способи спілкування в залежності від ситуації, використовувати вербальне та невербальне мовлення; особистісні – уміння розвивати та використовувати власні ресурси для досягнення особистих цілей, що включає саморегуляцію, уміння приймати рішення, розвиток внутрішніх мотивів, а також уміння адаптуватися до змін та впливати на своє оточення). При порушеннях інтелектуального розвитку соціально-психологічна компетентність характеризується недостатньо активною соціальною позицією, порушеннями мотивації комунікативної взаємодії та труднощами у встановленні соціальних контактів з соціумом, зниженням спрямованості на спілкування та взаємодію. Обгрунтовано специфіку соціально-психологічної компетентності підлітків з порушеннями інтелектуального розвитку, зокрема, висока довіра до оточення, прийняття інших людей, що суттєво підвищує їхню віктимність. З'ясовано, що у дітей з порушеннями інтелектуального розвитку соціально-психологічна компетентність не сформована на належному рівні і має певні особливості, зокрема: суб'єктивне відчуття психологічної незахищеності, потреба приналежності до групи, вибірковість у контактах, неадекватна самооцінка (завищена / занижена), низький рівень домагань, слабка вираженість показників ворожості та депресивності, підвищена тривожність, схильність до формування страхів тощо. До основних особливостей соціального, комунікативного, особистісного компонентів соціально-психологічної компетентності підлітків з порушеннями інтелектуального розвитку віднесено: високу довіру до світу та людей, що може заважати саморозвитку та обмежувати можливості їхньої адаптації до соціуму й підвищує індивідуальну віктимність; психологічну незахищеність, тривожність, комплекс неповноцінності, ворожість, недовіру до себе, конфліктність, депресивність; проблеми в оцінюванні оточуючих, гіперактивність у спілкуванні, підвищену жестикуляцію та міміку тощо.

2. The dissertation investigates the problem related to the forming of social-psychological competence in teenagers with intellectual disabilities. The main approaches are theoretically substantiated to the definition of social-psychological competence which is understood as a unique personal formation that is an essential component in the interaction process among individuals within a society and various models of human activity. Social-psychological competence involves the ability to understand and effectively interact with other people as well as to adapt to various social situations. Within its structure, social-psychological competence includes specific knowledge, mindset, practical skills and abilities which represent personal manifestations realized in the ability to build healthy and effective relationships with others, to communicate, to listen, to empathize and to understand

the needs and feelings of other people. It also involves the ability to resolve conflicts and reach compromises, to adapt to various social environments and situations (to read social signals, to understand cultural differences, to adjust to new conditions) and more. On the basis of the theoretical generalization of the research on the structuring of social-psychological competence conducted by foreign and domestic scholars, it has been found out that scholars place the main emphasis on communicative components. In particular, these ones have been distinguished: grammatical (words used in the communication process); sociolinguistic (correct use of these words in communication); discourse-oriented (coherence and logical consistency of speech); strategic (appropriate use of communicative strategies). It has been substantiated that teenager is a period of significant changes and adaptations in the social sphere, which makes it particularly sensitive for the development of social-psychological competence. This period is crucial for the formation of personality and readiness for life in society, namely its social and psychological aspects that determine a manner of interaction with the world: during this period there is a need for social interactions and a sense of belonging to different groups (development of social and psychological competence enables adolescents to build positive relationships with peers and receive support from others); at this age, children begin to realize their social roles and perform them in different contexts; self-esteem and a sense of self-worth are formed (the development of social-psychological competence enables adolescents to understand their strengths and skills as well as to effectively manage their emotions and relationships with other people), etc. There have been identified and grounded the main competencies which constitute the integral construct of teenagers' social-psychological competence, enabling them to interact successfully with the surrounding world and achieve positive results in social relationships. The main competencies which constitute this construct include social, communicative and personal skills: social – the ability to establish and maintain healthy relationships with other people, empathy; the ability to sympathize and understand the feelings of others, to resolve conflicts and work in a group; communicative – the ability to effectively express one's thoughts and feelings, to listen to others, to choose the right methods of communication depending on the situation, to use verbal and non-verbal communication; personal – the ability to develop and use one's own resources to achieve personal goals, which includes self-regulation, the ability to make decisions, the development of internal motives, as well as the ability to adapt to changes and influence one's environment). In cases of intellectual disabilities, social-psychological competence is characterized by insufficiently active social positioning, disruptions in motivation for communicative interaction and difficulties in establishing social contacts with society, leading to reduced orientation towards communication and interaction. The specificity of the socio-psychological competence of teenagers with intellectual disabilities has been substantiated, in particular, high trust in other people, acceptance of other people, which significantly increases their victimization. It has been clarified that social-psychological competence of children with intellectual disabilities is not formed at an appropriate level; it exhibits certain characteristics, including subjective feelings of psychological vulnerability, the need for group belonging, selectivity in contacts, inadequate self-esteem (high/low), low levels of aspirations, faint indicators of hostility and depression, increased anxiety, susceptibility to developing fears, and so on.

Державний реєстраційний номер ДіР:

Пріоритетний напрям розвитку науки і техніки: Науки про життя, нові технології профілактики та лікування найпоширеніших захворювань

Стратегічний пріоритетний напрям інноваційної діяльності: Не застосовується

Підсумки дослідження: Нове вирішення актуального наукового завдання

Публікації:

- 1. Prokhorenko, L., Sokolova, H., Forostian, O., Kravets, Y., & Horbatiuk, O. (2022). Typology of competence characteristics of pupils with intellectual disabilities. *Amazonia Investiga*, 11(55), 172-181.
- 2. Соколова Г. Б., Кравець Ю. О. Деякі аспекти соціально-психологічної компетентності як умови залучення підлітків з порушеннями інтелектуального розвитку до соціального простору. *Науковий*

вісник Ужгородського національного університету. Серія: Психологія. 2022. Вип. 1. С. 140–143.

- 3. Соколова Г. Б., Кравець Ю. О. Особливості соціально-психологічної компетентності підлітків з порушеннями інтелектуального розвитку. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Психологія. 2022. Вип. 2. С. 81–85.
- 4. Кравець Ю. О. Структура феноменального поля соціально-психологічної компетентності підлітків з порушеннями інтелектуального розвитку. Габітус. 2022. №36. С.87–91.
- 5. Кравець Ю. О. Особливості самосприйняття підлітків з порушеннями інтелектуального розвитку як основи соціально-психологічної компетентності. Габітус. 2022. №41. С.151–154.
- 6. Соколова Г. Б., Кравець Ю. О. Вивчення індивідуальної соціальної ситуації розвитку підлітків з порушеннями інтелекту як основи соціально-психологічної компетентності. Перспективи та інновації науки. Серія: Психологія. 2023. Вип. 8 (26). С. 470–482.
- 7. Соколова Г. Б., Кравець Ю. О. Психолого-педагогічний супровід дітей з особливими освітніми потребами: організаційні і методичні аспекти. Освіта осіб з особливими потребами: шляхи розбудови : науково-методичний збірник. Київ, 2023. Випуск 23. С. 178-195.

Наукова (науково-технічна) продукція: дисертація

Соціально-економічна спрямованість: формування соціально-психологічної компетентності підлітків з порушеннями інтелектуального розвитку

Охоронні документи на ОПВ:

Впровадження результатів дисертації: Впроваджено

Зв'язок з науковими темами: 0121U108682

VI. Відомості про наукового керівника/керівників (консультанта)

Власне Прізвище Ім'я По-батькові:

1. Соколова Ганна Борисівна
2. Hanna B. Sokolova

Кваліфікація: д. психол. н., професор, 19.00.08

Ідентифікатор ORCID ID: Не застосовується

Додаткова інформація:

Повне найменування юридичної особи: Державний заклад "Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського"

Код за ЄДРПОУ: 02125473

Місцезнаходження: вул. Старопортофранківська, буд. 26, Одеса, 65020, Україна

Форма власності: Державна

Сфера управління: Міністерство освіти і науки України

Ідентифікатор ROR:

VII. Відомості про офіційних опонентів та рецензентів

Офіційні опоненти

Власне Прізвище Ім'я По-батькові:

1. Руденко Лілія Миколаївна
2. Liliia M. Rudenko

Кваліфікація: д. психол. н., професор, 19.00.08**Ідентифікатор ORCID ID:** 0000-0002-8332-8188**Додаткова інформація:** <https://scholar.google.com.ua/citations?user=Xuf3CxwAAAAJ&hl=ru>**Повне найменування юридичної особи:** Український державний університет імені Михайла Драгоманова**Код за ЄДРПОУ:** 44807628**Місцезнаходження:** вул. Пирогова, буд. 9, Київ, 01030, Україна**Форма власності:** Державна**Сфера управління:** Міністерство освіти і науки України**Ідентифікатор ROR:****Власне Прізвище Ім'я По-батькові:**

1. Гончарук Наталія Миколаївна
2. Nataliia M. Honcharuk

Кваліфікація: д. психол. н., доц., 19.00.08**Ідентифікатор ORCID ID:** 0000-0001-9552-0946**Додаткова інформація:** <https://scholar.google.com/citations?user=7bOpPccAAAAJ&hl=uk&oi=ao>**Повне найменування юридичної особи:** Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка**Код за ЄДРПОУ:** 02125616**Місцезнаходження:** вул. Огієнка, буд. 61, Кам'янець-Подільський, Кам'янець-Подільський р-н., 32300, Україна**Форма власності:** Державна**Сфера управління:** Міністерство освіти і науки України**Ідентифікатор ROR:****Рецензенти****Власне Прізвище Ім'я По-батькові:**

1. Чеботарьова Олена Валентинівна
2. Olena V. Chebotarova

Кваліфікація: д.пед.н., старший науковий співробітник, 13.00.03**Ідентифікатор ORCID ID:** 0000-0002-4560-3708**Додаткова інформація:** <https://scholar.google.com.ua/citations?hl=uk&user=SCXS9zcAAAAJ>

Повне найменування юридичної особи: Інститут спеціальної педагогіки і психології імені Миколи Ярмаченка Національної академії педагогічних наук України

Код за ЄДРПОУ: 21560861

Місцезнаходження: вул. М. Берлінського, буд. 9, Київ, 04060, Україна

Форма власності: Державна

Сфера управління: Національна академія педагогічних наук України

Ідентифікатор ROR:

Власне Прізвище Ім'я По-батькові:

1. Бабяк Ольга Олексіївна

2. Olha O. Babiak

Кваліфікація: к. психол. н., с.д., 19.00.08

Ідентифікатор ORCID ID: 0000-0001-6337-120

Додаткова інформація: <https://scholar.google.com.ua/citations?user=5ReeHY0AAAAJ&hl=ru>

Повне найменування юридичної особи: Інститут спеціальної педагогіки і психології імені Миколи Ярмаченка Національної академії педагогічних наук України

Код за ЄДРПОУ: 21560861

Місцезнаходження: вул. М. Берлінського, буд. 9, Київ, 04060, Україна

Форма власності: Державна

Сфера управління: Національна академія педагогічних наук України

Ідентифікатор ROR:

VIII. Заключні відомості

**Власне Прізвище Ім'я По-батькові
голови ради**

Омельченко Ірина Миколаївна

**Власне Прізвище Ім'я По-батькові
головуючого на засіданні**

Омельченко Ірина Миколаївна

**Відповідальний за підготовку
облікових документів**

Баташева Наталія Іванівна

Реєстратор

УкрІНТЕІ

**Керівник відділу УкрІНТЕІ, що є
відповідальним за реєстрацію наукової
діяльності**

Юрченко Тетяна Анатоліївна